

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Yazılı Basınının Tarihsel Gelişimi ve Günümüzdeki Eğilimlerinin İncelenmesi

An Examination of the Historical Development and Current Trends of the Print Media in
the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC)

Mürvet Eskicioğlu¹

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş tarihi/Received:
30.05.2025

Son revizyon teslimi/Last revision
received:
30.10.2025

Kabul tarihi/Accepted:
14.10.2025

Yayın tarihi/Published:
29.11.2025

Atıf/Citation:

Eskicioğlu, M. (2025). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) yazılı basınının tarihsel gelişimi ve günümüzdeki eğilimlerinin incelenmesi. *TAM Akademi Dergisi*, 4(2), 162–183.

<https://doi.org/10.58239/tamde.2025.02.004.x>

DOI:

10.58239/tamde.2025.02.004.x

ÖZ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) yazılı basını, tarihsel süreçte siyasal, ekonomik ve toplumsal dönüşümlerden doğrudan etkilenmiş, farklı dönemlerde değişen sahiplik yapıları ve yayın anlayışlarıyla şekillenmiştir. Bu çalışma ile, KKTC yazılı basınının tarihsel süreci ile günümüzdeki gelişim yönelimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada araştırma yöntemi olarak, argümantatif bir yaklaşım çerçevesinde analitik bir perspektif sunmak amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında, KKTC’deki yazılı basının tarihsel gelişimi, mevcut mülkiyet yapıları ve bu yapılarla ilişkili olarak ortaya çıkan dönüşüm eğilimleri analiz edilecektir. Çalışmanın problemi olarak, medya sahipliğinin içerik üzerindeki yönlendirici rolü ve bu durumun basın özgürlüğü ile demokratik işleyişe etkileri belirlenmiştir. Çalışmada yanıtı aranacak temel sorular; günümüz KKTC yazılı basınının ne tür bir mülkiyet yapısına sahip olduğu ve hangi yönde bir gelişim eğilimi sergilediğidir. Araştırma bulguları, KKTC yazılı basınında hâkim olan üç ana sahiplik modelini ortaya koymaktadır: ideolojik çizgide yayın yapan gazeteler, doğrudan siyasi partilere bağlı olan gazeteler ve ticari holdinglere veya aile şirketlerine ait gazeteler. Bu yapılar, sadece medyanın ekonomik işleyişini değil, aynı zamanda içerik üretimini ve toplumsal etkisini de şekillendirmektedir. Çalışmanın önemi, KKTC yazılı basınında hangi yapısal eğilimlerin ve mülkiyet modellerinin baskın olduğunu ortaya koyarak, medyanın işleyiş hakkında daha derinlemesine bir kavrayış sunmasıdır. Elde edilen sonuçlar, Kıbrıs Türk basınının tarihsel süreç içerisinde hem yerel siyasal dinamiklerden hem de uluslararası müdahalelerden yoğun biçimde etkilendiğini göstermektedir. Yazılı basında öne çıkan sahiplik türlerinin, gazetecilik anlayışlarını da doğrudan etkilediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışma, Kıbrıs Türk basınında üç temel gazetecilik biçiminin ön plana çıktığını ortaya koymaktadır: dava gazeteciliği, propaganda gazeteciliği ve barış gazeteciliği. Bu gazetecilik türleri, yalnızca haberin içeriğini değil, aynı zamanda medyanın siyasal pozisyonunu da belirlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Türk Basını, Tarihsel Gelişim, Sahiplik Yapısı, Medya Politikası, Basın Özgürlüğü

¹ İstanbul Ticaret Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, meskicioglu@bigmedia.com.tr, ORCID ID: 0009-0003-7306-0346

ABSTRACT

The print media of the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) has been directly shaped by political, economic, and social transformations throughout its history, reflecting shifts in ownership structures and editorial orientations over different periods. This study aims to examine the historical trajectory and current developmental trends of the TRNC's print media. Employing an argumentative approach within an analytical framework, the research investigates the historical evolution of the press, the prevailing ownership models, and the transformation patterns emerging in connection with these structures. The central research problem is the influential role of media ownership in shaping content and its implications for press freedom and democratic functioning. The study addresses two key questions: What ownership structures characterize today's TRNC press, and in what directions is it evolving? Findings reveal three dominant ownership models: ideologically aligned newspapers, those directly affiliated with political parties, and those owned by commercial holdings or family enterprises. These structures influence not only the economic functioning of the media but also content production and societal impact. The study's significance lies in identifying the dominant structural and ownership patterns within the TRNC press, thereby offering a deeper understanding of media operations. Results indicate that the Turkish Cypriot press has been strongly influenced by both domestic political dynamics and international interventions. Furthermore, the prevailing ownership models have directly shaped journalistic practices, with three principal forms of journalism emerging: advocacy journalism, propaganda journalism, and peace journalism — each influencing both content and the political positioning of the media.

Keywords: Turkish Cypriot Press, Historical Development, Ownership Structure, Media Policy, Press Freedom

Extended Abstract

The island of Cyprus, located at the strategic heart of the Eastern Mediterranean, has long served as a battleground for political conflicts between Greek and Turkish communities. Due to its geopolitical location and rich natural gas and hydrocarbon reserves, Cyprus has increasingly become the focus of international energy and security strategies in recent decades. Throughout its history, the island has hosted various civilizations and ethnic groups. Between 1571 and 1878, it was governed directly by the Ottoman Empire, and between 1878 and 1914, although Ottoman sovereignty continued *de jure*, administrative control passed to the United Kingdom. After officially becoming a British colony in 1914, Cyprus gained independence with the establishment of the Republic of Cyprus in 1960. However, intercommunal violence led to Turkey's military intervention in 1974, culminating in the proclamation of the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) in 1983. Although TRNC remains diplomatically unrecognized by most states, the Cyprus dispute continues to be a significant unresolved international issue.

This study investigates the historical development and current trends in the structure and ownership patterns of the TRNC written press. It aims to provide an analytical perspective rooted in an argumentative framework, particularly informed by political economy theories of media. The research seeks to determine what kinds of ownership structures characterize today's Turkish Cypriot press and what direction these media outlets are evolving toward.

The study poses two central research questions:

What types of media ownership models are dominant in the TRNC written press?

What developmental patterns can be observed in recent years regarding content production and editorial direction?

Methodologically, the study applies qualitative content analysis supported by a historical-structural approach, reviewing key publications, institutional ownership models, and political alignments in the TRNC press. It employs a political economy of communication lens to interpret how economic and political structures shape media content and production.

Findings indicate that three primary ownership models dominate the TRNC press landscape: (1) newspapers with a strong ideological orientation; (2) outlets affiliated directly with political parties; and (3) newspapers owned by commercial holding companies or family-run businesses. These ownership structures not only influence economic sustainability but also play a central role in shaping editorial policies and the nature of journalistic output. The intertwining of media ownership with political and economic power results in content that often reflects specific agendas, thereby affecting the democratic function of the press.

Additionally, the research reveals that the historical evolution of the Turkish Cypriot press has been heavily influenced by both internal political dynamics and external geopolitical interventions. The press in the TRNC has alternated between partisan journalism, advocacy journalism (particularly in the service of national causes), and more recently, peace journalism — especially around the period of the Annan Plan and the EU accession referendum. However, the increasing commercialization of media since the 1980s has led to a decline in public interest journalism.

In conclusion, this study demonstrates that the written press in the TRNC continues to be shaped by historical legacies, ownership models, and broader political-economic conditions. These factors not only impact the quality and independence of journalism but also determine the press's capacity to fulfill its role in democratic governance. The findings suggest that any efforts to enhance press freedom and media pluralism in Northern Cyprus must consider structural reforms to address ownership concentration and economic dependency.

Giriş

Doğu Akdeniz'in jeopolitik açıdan en stratejik bölgelerinden biri olan Kıbrıs Adası, tarih boyunca pek çok medeniyetin egemenlik kurmayı hedeflediği ve doğal kaynakları ile konumu itibarı ile önem kazanan bir alan olmuştur. 1571 yılında Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine giren ada, 1914 yılına kadar resmî olarak Osmanlı toprakları içinde yer almıştır. 1914-1960 yılları arasında ise Birleşik Krallık yönetiminde kalan adada, 1960 yılında Türk ve Rum toplumlarının ortak yönetimini öngören Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak kısa süre içinde artan etnik gerilimler bu düzenin sürdürülebilirliğini engellemiş ve 1974 yılında Türkiye'nin garantörlük hakkına dayanarak gerçekleştirdiği askerî müdahale sonucunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) fiilen ortaya çıkmıştır (Stergiou, 2020, s. 152).

1974'ten bu yana taraflar arasında gerçekleştirilen birçok görüşme çözüm üretememiş ve günümüzde KKTC yalnızca sınırlı sayıda devlet tarafından tanınan, uluslararası sistemde hukuki meşruiyet sorunu yaşayan bir siyasi yapı olarak varlığını sürdürmektedir. Bu tarihsel süreç, Kıbrıs Türk basını ile siyasal gelişmeler arasında güçlü bir ilişki kurulmasına yol açmış ve siyasal olaylar, Kıbrıs Türk basınının tarihsel gelişimini şekillendiren temel faktörlerden biri olmuştur.

KKTC yazılı basınının tarihsel gelişim sürecini sistematik olarak ortaya koymak ve günümüzdeki dönüşüm ile gelişim yönelimlerini belirlemek bu çalışmanın amacını oluşturmuştur. Araştırma, hem tarihsel süreç hem de güncel yapısal eğilimler açısından Kıbrıs Türk basınının dinamiklerini anlamaya odaklanmaktadır. Bu bağlamda, çalışma kapsam olarak KKTC yazılı basın tarihini 1878'den günümüze kadar dört dönem üzerinden ele almakta ve bu süreçte basının sahiplik yapıları, içerik üretim biçimleri ve toplumsal etkilerini incelemektedir.

Araştırmada kullanılan yöntem, argümantatif bir yaklaşım çerçevesinde geliştirilen analitik bakış açısına dayanmaktadır. Çalışma, tarihsel-analitik yöntem ile yürütülmüş; arşiv taramaları, literatür incelemeleri ve doküman analizi temel veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Bu yöntem sayesinde, KKTC yazılı basınının tarihsel evrimi ile günümüzdeki mülkiyet yapıları ve dönüşüm eğilimleri detaylı biçimde analiz edilmiştir.

KKTC yazılı basınında üç ana sahiplik modelinin hâkim olduğunu araştırmanın ana bulgusu olarak tespit edilmiştir: ideolojik eksende yayın yapan gazeteler, doğrudan siyasi partilerle bağlantılı gazeteler ve ticari holdingler veya aile şirketlerine ait gazeteler. Bu sahiplik biçimleri, medyanın yalnızca ekonomik işleyişini değil, aynı zamanda içerik üretimini, gazetecilik anlayışını ve toplumsal etkilerini de doğrudan şekillendirmektedir. Bulgular ayrıca, Kıbrıs Türk basınının tarihsel süreç boyunca hem yerel siyasal dinamiklerden hem de uluslararası müdahalelerden yoğun biçimde etkilendiğini ve bu etkilerin gazetecilik pratiklerini belirlediğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çalışmada Kıbrıs Türk basınında öne çıkan üç temel gazetecilik biçimi tespit edilmiştir: dava gazeteciliği, propaganda gazeteciliği ve barış gazeteciliği. Bu türler, yalnızca haberin içeriğini değil, aynı zamanda medyanın siyasal duruşunu ve toplumsal işlevini de belirlemektedir.

Çalışmanın önemi, KKTC yazılı basınında hâkim olan yapısal eğilimler ve sahiplik modellerini ortaya koyarak, medyanın işleyişine dair daha kapsamlı ve derinlemesine bir anlayış sunmasından kaynaklanmaktadır. Elde edilen bulgular, basın özgürlüğü, demokratik işleyiş ve ekonomi politik bağlamında medya sahipliğinin rolünü açıklamakta ve Kıbrıs Türk basınının tarihsel süreçte şekillenmesinde siyasal ve toplumsal faktörlerin etkisini net bir biçimde göstermektedir.

Araştırma sürecinde, öncelikle çalışmanın teorik ve kavramsal çerçevesi belirlenmiş, ardından Kıbrıs Adası'nın tarihsel, toplumsal ve siyasal yapısı incelenmiştir. Ada ve toplumsal yapının analizinden sonra çalışmanın ana konusu olan Kuzey Kıbrıs yazılı basınının tarihi ele alınmış; 1878-1914, 1914-1958, 1958-1974 ve 1974'ten günümüze olmak üzere dört dönem üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Son olarak, Kıbrıs Türk basınının günümüzdeki yapısını belirleyen faktörler ve ekonomi politik dinamikler kapsamlı bir biçimde incelenmiştir.

1. Teorik ve Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmanın kuramsal temelini, medya yapısını iktidar ilişkileri çerçevesinde analiz eden ekonomi politik yaklaşım oluşturmaktadır. Eleştirel iletişim çalışmalarının en etkili paradigmalarından

biri olan bu yaklaşım, medyayı yalnızca ekonomik bir sektör olarak değil, toplumsal güç ilişkilerinin yeniden üretildiği bir alan olarak ele alır (Mosco, 2009, s. 24). Medya üretim ve dağıtım süreçlerinin, siyasal ve ideolojik bağlamda nasıl biçimlendiğine odaklanan bu yaklaşım, özellikle mülkiyet, zenginlik ve denetim ilişkilerinin medya içeriklerini belirleyici rolünü vurgular. Laughey (2010), “medya üretimi sürecine egemen olan güçlerin, ekonomik ve politik çıkarlarını gerçekleştirme amacıyla içerikleri şekillendirme yetkisine sahip olduklarını” ifade eder (s. 69). Bu perspektif, KKTC yazılı basınındaki sahiplik yapısının ve ideolojik yönelimlerin içerik üzerindeki etkilerini anlamak için güçlü bir teorik temel sunmaktadır.

Ekonomi politik yaklaşımın iletişim alanındaki kurucu isimlerinden biri olan Dallas Smythe, medyanın “görünmeyen emtia” olarak izleyiciyi reklamverenlere sunduğunu ileri sürmüştür (Smythe, 1977, s. 3). Smythe’nin “izleyici emtiası” kavramı, medyanın ekonomik değerinin, ürettiği içerikten çok, bu içeriği tüketen kitlelerden kaynaklandığını ortaya koyar. Herbert Schiller ise medyayı, küresel kapitalist sistemin çıkarlarını meşrulaştıran ve toplumsal bilinç üzerinde hegemonya kuran bir araç olarak değerlendirmiştir (Schiller, 1991, s. 14). KKTC’de özellikle yüksek tirajlı gazetelerin reklam gelirlerine bağımlılığı, Smythe’nin izleyici emtiası yaklaşımının yerel ölçekte de geçerli olduğunu göstermektedir.

Graham Murdock ve Peter Golding, ekonomi politik yaklaşımı medya çalışmaları içinde sistematik bir çerçeveye oturtarak, medyanın ekonomik yapı ve siyasal iktidar ilişkileri ile bağlantısını “political economy of communication” başlığı altında tanımlamışlardır (Murdock & Golding, 2005, s. 62). Onlara göre medya, yalnızca pazar dinamiklerine göre değil, aynı zamanda iktidar ilişkilerinin biçimlendirdiği bir kamusal alan unsurudur. Nicholas Garnham ise medya endüstrilerinin demokratik toplumlarda bilgiye erişim, ifade özgürlüğü ve kamusal tartışma üzerindeki etkilerini ele almış; piyasa temelli medya sistemlerinin demokratik işleyişe zarar verebileceğini savunmuştur (Garnham, 1990, s. 92). KKTC’de medya sahipliği yapısının, politik ve ekonomik güç odaklarıyla olan yakın ilişkisi, Murdock, Golding ve Garnham’ın uyarılarının somut bir örneğini oluşturmaktadır.

Medya özgürlüğü tartışmaları da ekonomi politik yaklaşımın temel inceleme alanlarından biridir. Gadimov (2015), özgür basın idealinin sorgulanmasının, öncelikle sahiplik yapılarının egemen güçlerle ilişkisini analiz etmeyi gerektirdiğini vurgular (s. 217). Croteau ve Hoynes (2014, s. 152) ise medya bağımsızlığının yalnızca hukuki düzenlemelerle sağlanamayacağını; ekonomik ve ideolojik bağımlılıkların da dikkate alınması gerektiğini belirtir. KKTC basınında parti bağlantılı gazeteler veya ticari holdinglerin sahip olduğu yayın organları, bağımsızlık sorununu yapısal bir gerçeklik haline getirmektedir.

Bu çerçevede öne çıkan en önemli modellerden biri, Herman ve Chomsky tarafından geliştirilen Propaganda Modeli’dir. “Rızanın İmalatı” adlı çalışmalarında yazarlar, medya içeriklerinin beş temel süzgeçten geçerek üretildiğini ve bu süzgeçlerin medyanın tarafsızlık iddiasını zedelediğini savunur (Chomsky & Herman, 2012, ss. 73–106). Bu süzgeçler; (1) medya mülkiyeti, (2) reklam gelirin bağımlılık, (3) haber kaynaklarının seçimi, (4) eleştirel seslere karşı tepki mekanizmaları ve (5) ideolojik yönelimlerdir. Bu çalışmada özellikle “mülkiyet süzgeci” ile “reklam süzgeci” merkeze alınmaktadır. KKTC’deki medya ortamı, propaganda modelinin bu iki süzgecinin işleyişini açıkça gözlemleyebileceğimiz bir laboratuvar niteliği taşımaktadır.

Sonuç olarak, ekonomi politik yaklaşım medya çoğulculuğu, bağımsızlık ve basın özgürlüğü gibi normatif kavramların yalnızca söylem düzeyinde değil, yapısal düzeyde de sorgulanmasına imkân tanır.

Bu çalışma, KKTC yazılı basınını bu teorik çerçevede ele alarak, sahiplik yapısının ve ekonomik bağımlılıkların medya söylemine olan etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece, KKTC yazılı basınındaki ideolojik kutuplaşma, ekonomik çıkar ilişkileri ve içerik yönlendirmelerinin arka planındaki güç ilişkileri bütüncül biçimde analiz edilebilecektir.

2. Tarihi Perspektiften Kıbrıs Adası ve Toplumsal Yapı

Kıbrıs Adası, tarih boyunca Doğu Akdeniz'in en stratejik noktalarından biri olmuştur. Arkeolojik bulgular adada yerleşimin M.Ö. 7000'li yıllara kadar uzandığını göstermektedir (Stergiou, 2020, ss. 149–157). Ada, Mısırlılar, Hititliler, Fenikeliler, Romalılar, Bizanslılar ve Osmanlılar gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu tarihsel süreklilik, Kıbrıs'ın çok katmanlı toplumsal yapısını da beraberinde getirmiştir. Bu veriler, adanın yalnızca coğrafi konumu değil, tarihsel birikimiyle de neden sürekli ilgi odağı olduğunu göstermektedir.

Osmanlı Devleti'nin 1571 yılında adayı fethetmesiyle birlikte başlayan egemenlik süreci, 1878'e kadar devam etmiştir. Bu tarihte imzalanan Kıbrıs Konvansiyonu ile ada, yönetsel olarak İngiltere'ye bırakılmış; ancak hukuki egemenlik 1914'e dek Osmanlı'da kalmıştır (Sonyel, 1995, ss. 135–140). İngiltere'nin 1914'te Kıbrıs'ı ilhak ettiğini ilan etmesi ve 1923 Lozan Antlaşması ile Türkiye'nin bu durumu kabul etmesi, adanın uluslararası statüsünde önemli bir kırılma yaratmıştır. Bu süreç, yalnızca yönetim değişimi değil, ada halkları için kültürel ve siyasal yeni bir dönemin habercisi olmuştur.

1960 yılında Zürih ve Londra Antlaşmaları çerçevesinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkler ve Rumları eşit kurucu unsur olarak tanımıştır. Ancak Rum tarafının Enosis hedefine yönelik politikaları kısa sürede ortak yapıyı zedelemiş ve 1974 yılında Türkiye'nin müdahalesine neden olmuştur (Stergiou, 2020, s. 160). Bu müdahalenin ardından 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş, 1983'te ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Bu dönemeç, Kıbrıs'taki siyasal yapının iki ayrı kimliğe dönüşmesini kalıcılaştıran önemli bir kırılma noktası olmuştur.

1990'lı yıllarda çözüm arayışları yoğunluk kazanmış, özellikle Annan Planı bu çabanın önemli bir adımı olmuştur. Türk tarafı 2004'teki referandumda %65 oranında destek verirken, Rum tarafı büyük oranda karşı çıkmıştır. Ancak referandumdan kısa süre sonra Güney Kıbrıs, tüm adayı temsilen Avrupa Birliği'ne tam üye olmuştur (Güney, 2006, s. 88). Bu gelişme, yalnızca Kıbrıs meselesini değil, Türkiye-AB ilişkilerini de derinden etkilemiş ve adadaki tarafların uluslararası konumunu yeniden şekillendirmiştir.

Son dönemde ise Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının keşfi, Kıbrıs'ı tekrar uluslararası çekişmelerin merkezine yerleştirmiştir. Türkiye, Yunanistan ve Güney Kıbrıs arasında yaşanan deniz yetki alanı ve doğalgaz arama krizleri hem bölgesel hem de küresel ölçekte jeopolitik sonuçlar doğurmaktadır (Özertem, 2020, s. 45). Kıbrıs bu yönüyle artık sadece tarihsel bir mesele değil, aynı zamanda güncel enerji politikalarının ve deniz hukukunun da odak noktası haline gelmiştir.

3. Kıbrıs Adasında Tarihsel Gelişmeler

Kıbrıs Adası, tarih boyunca farklı uygarlıkların egemenliğinde kalmış ve bu çok katmanlı geçmişi, adanın sosyo-politik yapısını biçimlendirmiştir. 1878'de Osmanlı ile İngiltere arasında imzalanan Kıbrıs Konvansiyonu uyarınca, ada yönetimi fiilen İngiltere'ye devredilmiş, ancak hukuken Osmanlı toprağı olarak kalmıştır (Şimşek, 2012, s. 55). Bu yönetim değişikliği, özellikle Rum toplumunda Enosis

düşüncesinin güçlenmesine zemin hazırlamış; Kıbrıslı Türklerin ise idari ve ekonomik olarak ikinci plana itilmesine neden olmuştur. İngiliz idaresi adada bir yandan modern idari uygulamaları başlatırken diğer yandan Türk toplumunun kamusal alandaki etkisini azaltmıştır.

1880'li yıllarda yaşanan kuraklık, ada genelinde ciddi ekonomik sıkıntılara yol açmış, ancak bu kriz özellikle Kıbrıslı Türkleri derinden etkilemiştir. Tarımsal üretimin düşmesiyle birlikte Türk halkı mülklerini Rumlara devretmek zorunda kalmış ve birçok aile Anadolu'ya göç etmiştir (Gazioğlu, 1990, s. 98). Bu gelişmeler, sadece bir nüfus kaybı değil, aynı zamanda Türk toplumunun ekonomik ve kültürel mevcudiyetinde ciddi bir zayıflama anlamına gelmiştir. Bu bağlamda, demografik değişimin tek başına ele alınamayacağı; ekonomik kırılmanın toplumsal temsil kaybıyla doğrudan ilişkili olduğu gözlemlenmektedir.

Rumların giderek radikalleşen Enosis talepleri karşısında, Kıbrıslı Türkler ilk örgütlü siyasal tepkilerini ortaya koymuşlardır. Osmanlı Kırathanesi etrafında şekillenen bu hareket, Zaman, Yeni Zaman ve Kıbrıs gazeteleri aracılığıyla kamuoyunu etkileme çabasına girişmiştir (Bilge, 2008, s. 212). Bu gazeteler, birer haber aracı olmanın ötesinde, toplumsal kimliğin savunulduğu ve siyasal söylemin üretildiği platformlar haline gelmiştir. Nesnel olarak bakıldığında, basının bu dönemde sadece bilgi iletme değil, toplumsal refleksi yönlendirme gücüyle ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.

1907 yılında Churchill'in adayı ziyareti esnasında gündeme gelen Enosis taleplerine, Sunuhat gazetesi şu ifadeyle karşı çıkmıştır: "Adanın Yunanistan'a asla ilhak edilmeyeceği; onun İngiltere'ye geçici süreyle devredildiği ve antlaşma gereği Türkiye'ye iade edileceği" (Kıbrıs Türk Gazeteciliği Derneği, 2003, s. 67). Bu söylem, Türk toplumunun siyasi söylemini yalnızca duygusal değil, uluslararası hukuk temelli gerekçelerle desteklemeye çalıştığını göstermektedir. Bu açıdan, siyasal hak taleplerinin artık bilinçli ve hukuk merkezli bir çerçevede şekillenmeye başladığı söylenebilir.

1914'te İngiltere'nin adayı ilhak etmesiyle birlikte Kıbrıslı Türkler büyük bir kimlik ve vatandaşlık ikilemiyle karşı karşıya kalmış, İngiliz uyruğunu reddedenlerin büyük kısmı adayı terk etmek zorunda kalmıştır (Kızılyürek, 1993, s. 144). Bu dönemde Doğru Yol ve Söz gazeteleri aracılığıyla Türk halkı örgütlenmeye ve direnç göstermeye devam etmiştir. İlhak süreci, Türk toplumunda yalnızca statü kaybına değil, kolektif aidiyet krizine de neden olmuştur.

Türk halkının Anadolu'daki Kurtuluş Savaşı'na verdiği destek, sadece ideolojik yakınlığı değil, pratik dayanışmayı da göstermektedir. Söz ve Doğru Yol gazeteleri aracılığıyla yürütülen yardım kampanyaları, bu desteğin örgütlü bir şekilde hayata geçirildiğini ortaya koymaktadır (Altıntaş, 2011, s. 189). Bu destek, Türk kimliğinin adada salt etnik değil, ulusal ve kültürel bir bilinçle yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, Kıbrıs Türklerinin Türkiye ile olan bağı sadece sembolik değil, aktif ve örgütlü bir birlikteliğe işaret etmektedir.

1925 yılında yayımlanan Kraliyet Beratı ile Kıbrıs, İngiltere'nin kraliyet kolonisi ilan edilmiş ve bu durum Kıbrıslı Türklerin dini ve kültürel haklarını ciddi şekilde sınırlandırmıştır. Müftülük makamı kaldırılmış, birçok Türk gazetesi kapatılmıştır (Bilge, 2008, s. 215). Bu gelişmeler, İngiliz sömürge yönetiminin özellikle Türk toplumunu temsil eden yapılar üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Bu bağlamda, koloniyal politikaların asıl hedefinin toplumsal direnci kırmak olduğu yorumu yapılabilir.

1931 Rum ayaklanmasının ardından adada her iki toplum üzerindeki baskılar artmış; ifade özgürlüğü ve sivil haklar ciddi biçimde sınırlandırılmıştır. Bu baskı ortamı 1950'li yıllara kadar devam etmiş, süreç içinde Rum toplumu EOKA'yı, Türk toplumu ise önce Volkan, ardından Türk Mukavemet

Teşkilatı'nı (TMT) kurarak organize olmuştur (Kızılyürek, 1993, s. 144; Bilge, 2008, s. 218). Bu gelişmeler, iki toplum arasında yalnızca siyasal değil, aynı zamanda askeri düzeyde de net bir ayrışma yaşandığını ortaya koymaktadır. Örgütlenmelerin, adada giderek tırmanan tehdit algısına yanıt olarak geliştiği ve her iki tarafın kendi güvenlik alanını kurma çabasına dayandığı söylenebilir.

1958 yılında ortaya konulan Macmillan Planı çerçevesinde oluşturulan Türk temsilciliği, Halkın Sesi gazetesinde Türkiye'nin Kıbrıs yönetiminde doğrudan yer alacağı yönünde tarihi bir adım olarak değerlendirilmiş; bu durum, "Lozan'dan bu yana ilk defa olarak, Türkiye ada idaresine bilfiil iştirak edecektir..." (Halkın Sesi, 1958, akt. Yalçın, 2003, s. 78). İfadeleriyle kamuoyuna yansıtılmıştır. Bu gelişme, Türkiye'nin Kıbrıs meselesindeki aktör konumunu güçlendirmiş ve Türk toplumunun moral üstünlüğünü pekiştirmiştir. Bu örnek, siyasal aktörlük kavramının yalnızca diplomatik düzeyde değil, medyanın dili üzerinden de şekillendiğini göstermektedir.

1959 yılında imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmaları neticesinde iki toplumlu Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur (Altıntaş, 2011, s. 194). Her ne kadar bu yapı, Rumların Enosis hedeflerini askıya almalarına neden olsa da, sürdürülebilir bir barış zemini oluşturamamıştır. Antlaşmanın geçici bir çözüm sağladığı ve uzun vadede yapısal sorunları çözemediği kısa sürede ortaya çıkacaktır.

4. Kuzey Kıbrıs Basın Tarihi

Kuzey Kıbrıs basınının tarihsel gelişimi, adada yaşanan siyasal ve toplumsal dönüşümlerle yakından ilişkilidir. Ada üzerindeki hâkimiyetin 1878 yılında Osmanlı'dan İngiltere'ye geçmesiyle birlikte, gazetecilik faaliyetleri hem kurumsal hem de içeriksel açıdan şekillenmeye başlamıştır. Bu bağlamda, Kuzey Kıbrıs basın tarihi genellikle dört temel döneme ayrılarak incelenmektedir: 1878–1914, 1914–1958, 1958–1974 ve 1974 sonrası dönem. Her bir dönem, basının işlevi ve yapısı açısından farklı kırılmalarla karakterize edilmiştir (Ünlü, 1982, s. 18). Siyasal ve toplumsal gelişmeler, basının gelişimi üzerinde başat belirleyici olmuş ve basındaki gelişmeler ile siyasal gelişmeler arasında bir eşgüdüm oluşmuştur.

Bu alandaki akademik çalışmaların sınırlı oluşu, tarihsel anlatının kaynak temelli biçimde yürütülmesini zorlaştırmakla birlikte, bazı temel metinler önemli bir çerçeve sunmaktadır. Cemalettin Ünlü tarafından yazılan "Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878–1981)" adlı eser, 2012 yılında Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği tarafından yayınlanan yayın ve Batı Avrupa basın tarihine üzerine yapılan karşılaştırmalı analizler bu noktada dikkat çekmektedir (Bennett, 2009, s. 33; Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği, 2012, s. 14). Høyer ve Pöttker'e (2005) göre, "gazeteciliğin işlevi yalnızca haber iletmek değil, toplumsal belleği ve kolektif kimliği inşa etmektir" (s. 88). Bu ifade, özellikle Kıbrıs gibi etnik ve siyasal bölünmüşlüğü olan bölgelerde medyanın taşıdığı ağırlığı göstermesi açısından önemlidir.

Ada genelinde ilk gazetecilik faaliyetleri, İngiliz yönetiminin fiilen başladığı 1878 yılında ortaya çıkmıştır. Aynı yıl Rum toplumu tarafından yayımlanan ilk gazete "Kipros" olurken, Türk toplumu ise ilk gazetesini 1879'da "Ümit" adıyla yayımlamıştır (Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği, 2012, s. 14). Matbaacılığın gelişimi de bu dönemde hız kazanmış; Henry King and Co. adlı ilk matbaa yine 1878'de kurulmuştur. Bu yayınlar yalnızca bilgi aktarma amacı taşımamış, aynı zamanda her iki toplumun da kültürel ve politik ifadelerini görünür kılma işlevi görmüştür.

Gazetecilik faaliyetlerinin biçimlenmesinde yalnızca teknolojik gelişmeler değil, aynı zamanda adanın demografik yapısı, siyasal kutuplaşmalar ve dış müdahaleler etkili olmuştur. Ünlü (1982), bu

durumu “Kıbrıs basın tarihini anlamak için, ada toplumlarını gazete çıkarmaya iten tarihsel koşullar göz önünde bulundurulmadan yapılacak her analiz eksik kalacaktır” ifadesiyle vurgular (s. 21). Bu bağlamda, gazetelerin sadece yazılı metinler değil, aynı zamanda kimlik taşıyıcıları olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, Kuzey Kıbrıs basın tarihi yalnızca kronolojik bir medya evriminden ibaret değildir; aynı zamanda toplumun siyasal temsil mücadelesi, kültürel kimlik oluşturma süreci ve dışsal etkilerle şekillenen çok boyutlu bir dönüşüm sürecidir. Dolayısıyla basının işlevi, belirli dönemlerde yalnızca bilgi sunmakla sınırlı kalmamış; toplumsal örgütlenmenin bir parçası olarak aktif roller üstlenmiştir.

4.1. 1878-1914 Dönemi Kıbrıs Türk Basını

1878 yılında adanın yönetimini fiilen devralan İngiliz idaresi, Kıbrıs'ta basın ve yayıncılık faaliyetlerinin biçimlenmesinde belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. İlk matbaanın Henry King and Co. tarafından kurulmuş olması, Kıbrıs'ta basın hayatının başlamasında temel bir faktör olmuştur. Bu matbaada, ilk Kıbrıs Türk ve Rum gazeteleri basılmaya başlanmıştır (Demiryürek, 2000; Altınar, 1996; Kızılyürek, 2002). Bu dönemde, basın yalnızca haber yaymakla kalmamış, aynı zamanda toplumun politik düşüncelerini şekillendiren önemli bir araç haline gelmiştir. İngiliz yönetiminin, basının gelişiminde sağladığı altyapı, Kıbrıs'ta Türklerin kendi seslerini duyurabilmesinde belirleyici olmuştur (Altınar, 1996; Kızılyürek, 2002). Basının gelişmesi, Kıbrıs'taki Türk toplumunun sesini duyurabilmesi için bir mecra yaratmıştır. Basın, yalnızca haber kaynağı değil, aynı zamanda toplumun siyasi ve kültürel yapısını şekillendiren bir enstrüman olmuştur.

1891 yılında yayın hayatına başlayan ve 1900 yılına dek faaliyetini sürdüren Zaman gazetesi, Kıbrıs Rumlarının Enosis doğrultusundaki girişimlerine karşı koymak amacıyla Osmanlı Kırathanesi tarafından yayımlanmıştır. Kıbrıslı Türk toplumu tarafından kurulan ilk matbaa olan Zaman Matbaası, Laleli bölgesinde faaliyet göstermiştir. Bu gazetenin hem mali açıdan Osmanlı Devleti tarafından desteklendiği hem de içeriklerinin Osmanlı yönetimi tarafından denetlendiği bilinmektedir. Ayrıca, gazetede haber içeriklerinin Osmanlı idaresine düzenli olarak raporlandığı ifade edilmektedir (Yalçın, 2003; Çelik, 2015). Osmanlı yönetimi, bu gazeteyi adadaki kendi devlet çıkarlarını destekleyen bir platform olarak kullanmış, böylece gazeteciliğin bağımsızlık arayışlarından çok, daha çok devletin ideolojik çıkarlarını savunduğu bir döneme girilmiştir. Bu durum, gazeteciliğin daha çok devletin kontrolündeki bir araç haline gelmesine yol açmıştır. Aynı zamanda, Osmanlı'nın Türk toplumunu denetleme çabası da açıkça görülmektedir (Yalçın, 2003; Çelik, 2015). Zaman gazetesinin Osmanlı yönetimiyle sıkı ilişki içinde olmuş merkezi yönetimin adadaki çıkarları doğrultusunda yayınlar yapmıştır.

II. Abdülhamit ve Osmanlı Hükümeti, kendi siyasal çizgilerine uygun yayın politikaları izleyen gazetecilere yalnızca mali destek sağlamakla kalmamış, aynı zamanda onların toplumsal saygınlıklarını artırmak adına çeşitli nişan ve rütbelerle ödüllendirme yoluna da gitmiştir. Özellikle dış basına karşı bu desteklerin önemli bir kısmı doğrudan para yardımları şeklinde gerçekleşmiştir. Nitekim Zaman gazetesinin 9. sayısının yayımlandığı 20 Şubat 1892 tarihinde, Kıbrıs Naibi Seyyit Mustafa ile Kıbrıs Müftüsü Ali Rifki Efendi, gazetenin adadaki Müslüman toplum için faydalı olduğuna dikkat çekerek Babialı'ye bir arzuhal sunmuşlardır. Bu gelişmenin ardından, 7 Mart 1892'de gazete sahibi Tüccarbaşı Derviş Efendi'nin rütbesi yükseltilmiş; ikinci rütbenin ikinci sınıfından birinci sınıfına terfi ettirilmiş, birkaç ay sonra ise Sultan II. Abdülhamit tarafından üçüncü rütbe Mecidi nişanına layık görülmüştür (Ünlü, 1982; Coşkun, 2015). II. Abdülhamit'in medya üzerindeki denetimi, devletin ideolojik üstünlüğünü güçlendirme aracı olarak işlev görmüş; gazetecilere sunulan hem maddi hem de sembolik

ödülleri, devlet ile basın arasındaki propaganda ilişkilerini derinleştirmiştir. Bu durum, o dönemde basının toplumu yönlendirme gücüne sahip olduğunu ve devlet desteğiyle bu gücün nasıl biçimlendirilebildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Zaman gazetesinin sahibi ile bazı yazarları Osmanlı yönetimini destekleyen bir yayın çizgisini benimserken, bazı yazarlar ise Jön Türk hareketinin düşüncelerine yakın durarak gazete içerisinde fikirsel ayrılıklara neden olmuştur. Bu ayrışma sonucunda, Jön Türk ideolojisine yakın duran gazeteciler 1892 yılında Yeni Zaman adlı ayrı bir yayın organı kurmuşlardır. Yeni Zaman gazetesi, 28 haftalık bir süre zarfında toplam 22 sayı yayımlanmış, ancak 1893 yılı itibarıyla yayın hayatını sonlandırmıştır. Yine de, Yeni Zaman gazetesinin, Rum basınına karşı verdiği mücadele önemli bir yer tutmuştur (Kıbrıs Gazeteciler Birliği, 2012). Yeni Zaman gazetesinin kısa ömrü, ancak bu dönemdeki Türk basınının siyasi mücadelelerinin bir yansımasıdır. Jön Türklerin fikirlerinin yayılmasında, gazetenin önemli bir rol oynamış olması, Kıbrıs'taki Türk toplumu için önemli bir entelektüel direniş alanı yaratmıştır (Kıbrıs Gazeteciler Birliği, 2012). Merkezi yönetimde yaşanan siyasal mücadeleler Kıbrıs Türk basınına da şekillendirmiştir.

Zaman gazetesinde, Jön Türkler hakkında yayınlanan makaleler, Osmanlı Devleti ile gerilimlere neden olmuştur. Gazete, bu gerilimlere son vermek için yazı dilini değiştirmiştir. Kıbrıs tarihiyle ilgili başka bir makale ise Osmanlı Devleti'nde rahatsızlık yaratmış ve gazete sansürlenmiştir (Demiryürek, 2000; Giritli, 2011). Bu sansür uygulamaları, dönemin basın özgürlüğü açısından ciddi sınırlamalar içerdiğini ve Osmanlı yönetiminin basını nasıl kontrol ettiğini göstermektedir. Bu uygulamalar, gazetenin hükümetle olan ilişkilerinin, gazeteciliğin bağımsızlığını engellediğini ve zaman zaman büyük baskılarla karşı karşıya kaldığını ortaya koymaktadır.

1864 yılında padişahın onayıyla yürürlüğe giren Osmanlı Matbuat Nizamnamesi, Kıbrıs'ta 1930 yılına dek yürürlükte kalmış ve bu süre boyunca adadaki basın faaliyetlerini doğrudan şekillendiren temel yasal düzenleme olmuştur (Demiryürek, 2000, s. 51). Bu nizamname doğrultusunda adada yayımlanan birçok gazete, içeriğinde Osmanlı yönetimini eleştiren veya muhalif unsurlar barındırdığı gerekçesiyle kapatılmıştır. Bu kapsamda ilk kapatılan gazete, Jön Türk yanlısı bir çizgide yer alan Kokonoz adlı mizah gazetesi olmuştur. Kokonoz'un ardından, benzer fikirleri savunan Akbaba gazetesi de yalnızca 23 sayı yayımlanabilmiş ve yayım hayatına son vermek zorunda kalmıştır (Altınar, 1996, s. 84). Bu dönemde bir diğer dikkat çeken yayın organı, Mirat-ı Zaman gazetesi olmuştur. Yayınlarını zaman zaman kesintiye uğratsa da 367 sayıya ulaşan bu gazete, Rumlara ait bir matbaada basılmış ve özellikle Sünihat gazetesi ile sert bir fikrî çatışma yaşamıştır. Sünihat, evkaf sistemine yönelik eleştirileriyle dikkat çekerken, Mirat-ı Zaman bu yayınlara karşı savunucu bir söylem geliştirmiştir (Yalçın, 2003, s. 97). 1893 yılında yayın hayatına başlayan ve Zaman gazetesinden sonra en uzun süre yayımlanan gazetelerden biri olan Kıbrıs gazetesi ise, Jön Türk düşüncesine yakınlığı nedeniyle Osmanlı Devleti ile sık sık gerilim yaşamış ve bu baskılar sonucunda 1898 yılında kapatılmıştır (Çelik, 2015, s. 122). Merkezi yönetimde yaşanan siyasal mücadelenin yansımaları Kıbrıs Türk yazılı basınında doğrudan gözlemlenebilmiştir.

Bu döneme ait gazetelerin kapatılma nedenlerine bakıldığında, basının yalnızca bir bilgi aktarma aracı değil, aynı zamanda siyasal otoritenin kontrol altına almak istediği ideolojik bir alan olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı yönetimi, muhalif fikirlerin yayılmasını önlemek amacıyla, basın faaliyetlerini sıkı şekilde denetlemiş ve yasalar aracılığıyla sansürü kurumsallaştırmıştır. Bu

uygulamalar, dönemin siyasal yapısında ifade özgürlüğünün oldukça sınırlı olduğunu ve fikir çoğulculuğuna hoşgörü gösterilmediğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Osmanlı Matbuaat Nizamnamesi, basın üzerinde hükümetin denetimini artıran bir araç olarak işlev görmüştür. Bu dönemdeki gazete kapanmaları, dönemin siyasal atmosferi ve basının devletin denetimindeki rolü hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Basın özgürlüğünün sınırlı olduğu bu dönemde, gazetecilerin siyasal mücadeleleri, devletin baskılarıyla karşı karşıya kalmıştır.

4.2. 1914–1958 Dönemi Kıbrıs Türk Basını

1915 ile 1919 yılları arasındaki dönem, Kıbrıs Türk basını açısından bir duraklama evresi olarak değerlendirilmektedir. Bu yıllarda, Rum basınına kıyasla Türk gazetelerinin sayısı oldukça az kalmış, yayın süreleri ise sınırlı olmuştur. Bu durumu etkileyen temel unsurlar arasında Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda İngiltere'ye karşı konumlanması, Kıbrıs Türk gazetelerinin yeterli ekonomik desteğe sahip olmaması, toplumda okuryazarlık oranının düşüklüğü ve halkın genel ekonomik zorluklar içinde yaşaması yer almaktadır. Bu yıllarda yayımlanan gazeteler arasında Kıbrıs, Doğru Yol, önce Osmanlı Türkçesiyle basılıp sonradan Latin alfabesiyle devam eden Söz, Hakikat ve Ankebut sayılabilir (Ünlü, 1982; Kızılyürek, 2002). Söz konusu dönemde, Kıbrıs Türk basınının toplumsal ve siyasal alandaki etkisinin oldukça sınırlı kaldığı hem yayın sayısının düşüklüğü hem de sürelerin kısalığı göz önünde bulundurulduğunda açıkça ortaya çıkmaktadır. Özellikle düşük okuma-yazma oranları ve Osmanlı'nın adadaki basına yönelik desteğinin yetersiz oluşu, bu durumu derinleştiren başlıca etkenlerdendir.

1931 yılında gerçekleşen Rum ayaklanması ise adadaki siyasal ortamda köklü bir kırılmaya yol açmıştır. Bu olay, siyasal partilerin kapatılması ve basına yönelik yoğun bir sansür sürecini beraberinde getirmiştir. 1931–1943 yıllarını kapsayan dönemde, basın faaliyetleri ciddi kısıtlamalarla karşılaşmış; bu süreçte yalnızca dört kısa süreli Türk gazetesi (Masum Millet, Haber, Ses, Vakıf) yayımlanabilmiştir (Çelik, 2015; Coşkun, 2015). Uygulanan maddi ve hukuki baskılar, Kıbrıs Türk basınına etkisizleştirirken, toplumun haber alma hakkı da büyük ölçüde sınırlandırılmıştır. Sansür, sadece gazetelerin sayısını azaltmakla kalmamış; aynı zamanda basının toplumsal olaylara müdahil olabilme ve kamuoyu oluşturabilme kapasitesini de zayıflatmıştır.

Kıbrıs Türk basınının en köklü yayın organlarından biri olan ve halen yayın hayatını sürdüren Halkın Sesi gazetesi, Dr. Fazıl Küçük'ün girişimiyle 1942 yılında kurulmuştur. 1958'de ise, Söz gazetesinin devamı niteliğindeki Hür Söz gazetesi yayın hayatına başlamıştır. Bu dönemde ayrıca 1945–1951 yılları arasında birkaç kısa ömürlü gazete de yayımlanmıştır. 1949 yılında çıkan İstiklal gazetesi, dönemin önde gelen siyasal figürleri Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş'a muhalif bir yayın çizgisi benimsemiştir. 1951–1989 yılları arasında yayımlanan ve adını kamuoyu yoklamasıyla alan Bozkurt gazetesi ile birlikte, Vatan, Köylü ve İnkılap gibi kısa süreli yayınlar da 1952–1957 yılları arasında yerel basın hayatında yer almıştır (Ünlü, 1982; Kızılyürek, 2002; Çelik, 2015). Bu yayınlar, Kıbrıs Türk halkının siyasal ve toplumsal gelişmelere dair fikirlerini dile getirme ve kamuoyunu bilgilendirme amacını taşımış; Halkın Sesi ve Hür Söz gibi gazeteler, toplumsal temsilin önemli araçları haline gelmiştir. Ancak, dönemin siyasal baskı ortamı ve sansür uygulamaları bu gazetelerin etkisini sınırlamıştır.

1950'li yıllara gelindiğinde, Kıbrıs Rumlarının Enosis hedefi ve kendi kaderini tayin hakkı taleplerinin İngiltere ve Birleşmiş Milletler tarafından reddedilmesi, Rum toplumunun mücadele yöntemlerinde sertleşmeye yol açmış ve bu durum 1955'te silahlı bir örgüt olan EOKA'nın kurulmasıyla yeni bir safhaya taşınmıştır. EOKA'nın, gazete dağıtım ağı olan Genikon Praktorion Tipu (Braktorya) üzerinde baskı kurması sonucunda, Türk gazetelerinin Lefkoşa dışına ulaşması büyük ölçüde

engellenmiştir. Bu nedenle gazeteler, dağıtımını kendi çabalarıyla sürdürmek zorunda kalmıştır (Altınar, 1996; Coşkun, 2015). Bu gelişme, sadece basın özgürlüğünü değil, aynı zamanda Türk toplumunun haber alma hakkını da sınırlamıştır. Gazetecilerin kendi imkânlarıyla yayın yapma çabası, basının bir direniş aracı olarak konumlandığını göstermektedir.

1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, iki toplum arasındaki sorunlara kalıcı çözümler getirememiştir. Cumhurbaşkanı Makarios'un, EOKA üyelerini devlet kademelerine yerleştirmesi ve anayasadaki Kıbrıs Türklerini koruyan sekiz maddeyi kaldırma girişimi, Akritas Planı adı verilen gizli bir plan doğrultusunda Kıbrıslı Türklere yönelik sistematik bir dışlama ve şiddet sürecini başlatmıştır. Bu dönemde okullara ve camilere yönelik saldırılar gerçekleşmiş, daha önce silahlı direnişten söz etmeyen Türk basını, mücadele gerektiğinde her türlü yöntemle karşılık verileceğini ifade etmeye başlamıştır. Türk Mukavemet Teşkilatı ile EOKA arasında çatışmalar baş göstermiş ve 21–27 Aralık 1963 tarihleri arasında yaşanan Kanlı Noel olayları, toplumlar arasındaki uçurumu derinleştirmiştir (Kızılyürek, 2002; Altınar, 1996). 1960 sonrası dönemde, Kıbrıs Türk basını daha sert bir söylem geliştirmiş ve toplumun savunulması gerektiği fikrini kamuoyuna yansıtmıştır. Kanlı Noel, yalnızca fiziki bir şiddet dönemi değil, aynı zamanda medyanın kamuoyu oluşturmada aktif bir rol üstlendiği kritik bir kırılma noktası olmuştur.

4.3. 1958-1974 Dönemi Kıbrıs Türk Basını

1958 ile 1974 yılları arasındaki dönem, Kıbrıs Türk toplumu açısından siyasal ve toplumsal açıdan önemli kırılmalara sahne olmuştur. 1955 yılında Kıbrıslı Rumlar tarafından kurulan EOKA örgütüne karşılık olarak, Türkiye'nin desteğiyle Kıbrıslı Türkler tarafından Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) kurulmuş ve bu yapı, adadaki çatışma ortamında etkin bir rol üstlenmiştir. 1967'de Yunanistan'da askeri rejimin yönetime gelmesi sonrasında, EOKA-B adlı yeni bir örgüt faaliyete geçmiş; hem Kıbrıslı Türklere hem de Kıbrıs Rumlarının sol kesimlerine yönelik daha sert bir mücadele süreci başlamıştır. Nihayetinde, 1974 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Yunanistan destekli darbenin gerçekleşmesiyle birlikte Türkiye, garantörlük hakkına dayanarak adaya askeri müdahalede bulunmuştur (Coşkun, 2015; Çelik, 2015). 1958-1974 dönemi, Kıbrıs Türk basınının toplumsal ve siyasi dinamikleri derinden etkileyecek bir dönemeçtir. Bu süreçte, basın hem milli mücadeleyi duyurmak hem de halkı bilgilendirmek açısından kritik bir rol üstlenmiştir. Ancak, medya kuruluşları çoğu zaman siyasi baskılara ve sansüre tabi tutulmuş, basın özgürlüğü ciddi anlamda kısıtlanmıştır.

1959-1963 yılları arasında yayımlanan Nacak gazetesi, Rauf Denктаş tarafından çıkarılmış ve Kıbrıs Türklerinin ulusal çıkarlarını savunmayı hedeflemiştir. Rauf Denктаş, bu gazetede Kıbrıs Türkleri arasındaki birliği sağlamanın önemine dikkat çekmiş, toplumsal dayanışmanın gerekliliğini vurgulamıştır. Denктаş, halkın kendine olan güvensizliğinin, toplumsal gelişmeyi engellediğini belirtmiştir (Kızılyürek, 2002; Yalçın, 2003). Nacak gazetesi, toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi için bir araç olarak önemli bir işlev görmüştür. Rauf Denктаş'ın birliği teşvik eden yazıları, toplumun siyasi bilinçlenmesi ve dayanışma sağlanması açısından büyük katkı sağlamıştır. Gazete, sadece Kıbrıs Türklerinin ulusal kimliğini savunmakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal ve siyasi mücadelenin de öncüsü olmuştur.

1960-1962 yılları arasında yayımlanan Cumhuriyet gazetesi, kurucuları Ayhan M. Hikmet ve Ahmet Muzaffer Gürkan tarafından çıkarılmıştır. Gazete, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki toplumlu yapısını savunmuş ve Enosis ile Kıbrıs Türklerinin taksim politikalarına karşı çıkmıştır. Cumhuriyet, Kıbrıs'ın

birleşik bir yapısının korunmasını hedeflemiş ve bu doğrultuda birçok yazı yayımlamıştır (Ünlü, 1982; Demiryürek, 2000). Cumhuriyet gazetesi, Kıbrıs Türk basını açısından önemli bir platform olmuştur. Enosis ve taksim gibi ayrılıkçı politikalara karşı durarak, barışçıl bir çözüm önerisinde bulunmuş ve Kıbrıs'ın birleşik yapısının korunması gerektiğini savunmuştur. Gazetenin bu duruşu, Kıbrıs Türk halkının geleceği için önemli bir barış mesajı sunmuş ve toplumsal uzlaşmaya katkı sağlamıştır.

Dönemin bir diğer önemli gazetesi ise 1962-1969 yılları arasında yayımlanan Akın gazetesi olmuştur. Akın gazetesi, Enosis'e karşı duruş sergileyen ve Kıbrıs Rum basınına karşı sesini duyuran bir yayın organı olarak öne çıkmıştır. Bu gazete, Kıbrıs Türklerinin sesini duyurabilmek için, özellikle Rum basınının yayınlarına cevap niteliğinde haberlere yer vermiştir (Ünlü, 1982; Çelik, 2015). Akın gazetesi, Kıbrıs Türk basınının bağımsızlık mücadelesini daha geniş bir kitleye duyurmak amacıyla büyük bir çaba göstermiştir. Gazete, basının sadece siyasi iktidarları değil, toplumsal yapıyı da etkileyebilecek güce sahip olduğunu gösteren örneklerden biridir. Akın'ın Kıbrıs Rum basınına karşı verdiği cevaplar, basının toplumsal bir denetim ve bilinçlendirme aracı olarak kullanılmasının önemini vurgulamaktadır.

Dönemin diğer önemli gazeteleri arasında Devrim, Mücahit, Zafer ve Savaş gazeteleri de bulunmaktadır. Bu gazeteler, özellikle Kıbrıs Türklerinin milli mücadelesine katkı sağlamayı hedeflemiş ve halkı bilinçlendirmek amacıyla önemli yayınlar yapmıştır (Ünlü, 1982; Coşkun, 2015). Ayrıca, Limasol'un Sesi ve Zafer gibi bölgesel yayın yapan gazeteler de yerel halkın sesini duyurmayı amaçlamış ve bu doğrultuda önemli bir işlev görmüştür. Bu dönemde çıkan gazete ve dergiler, Kıbrıs Türk toplumunun siyasi mücadelesine hizmet etmiş ve toplumsal bilincin artmasına yardımcı olmuştur. Devrim ve Savaş gibi gazeteler hem iç kamuoyu hem de dış dünyaya Kıbrıs Türklerinin siyasi hedeflerini duyurma noktasında önemli rol oynamıştır. Bölgesel gazeteler ise, yerel halkın sorunlarını ve çıkarlarını savunarak, toplumsal bazda bir etki yaratmıştır.

Sonraki yıllarda, Kıbrıs Türk toplumunun siyasi yapısı daha da belirginleşmiş ve siyasi partilerin kuruluşu hızlanmıştır. Savaş gazetesinin sahibi ve başyazarı Özker Yaşın, Cumhuriyetçi Türk Partisi saflarında yer almıştır (Çelik, 2015). 1960'ların sonları, Kıbrıs Türk basınının partizan bir yapıya büründüğü bir dönemdir. Bu, basının sadece toplumu bilgilendirme işlevi değil, aynı zamanda siyasi bir araç olarak da kullanılmaya başlandığını göstermektedir. Bu dönüşüm, basının siyasetin her alanına etki edebilecek kapasiteye ulaştığının bir göstergesidir.

4.4. 1974'ten Günümüze Kıbrıs Türk Basını

15 Temmuz 1974'te gerçekleştirilen askeri darbenin ardından, Kıbrıs'ta kısa süreliğine Kıbrıs Hellen Cumhuriyeti ilan edilmiş; bu gelişmeye cevaben Türkiye, 20 Temmuz 1974 tarihinde garantörlük hakkına dayanarak adaya askeri müdahalede bulunmuştur. Türkiye'nin müdahalesi, hem adadaki hem de Yunanistan'daki askeri yönetimlerin sona ermesiyle sonuçlanmıştır. 30 Temmuz 1974'te düzenlenen Birinci Cenevre Protokolü ve ardından 8-13 Ağustos 1974 tarihleri arasında gerçekleştirilen İkinci Cenevre Protokolü görüşmeleri, Türkiye'nin federasyon önerisi ile Yunanistan'ın 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'ne dönme yönündeki tezlerinin uzlaşmazlığı nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Bu gelişmelerin ardından, Türkiye 14 Ağustos 1974'te ikinci kez askeri harekâta girişmiştir. 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Federe Devleti ilan edilmiş; bunu takip eden süreçte, iki toplum arasında Enosis ve taksim dışında bir çözüm amacı güden 1977 tarihli Dört Nokta ve 1979 tarihli On Nokta Anlaşmaları imzalanmış, bu belgeler 1980-1983 arası görüşmelere zemin oluşturmuştur. Ancak bu görüşmelerden bir sonuç elde edilememiş ve Kıbrıs Federe Devleti Meclisi, 15 Kasım 1983 tarihinde oy birliği ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. KKTC'nin ilanının ardından da, Birleşmiş Milletler

denetiminde hem adada hem de çeşitli Avrupa başkentlerinde toplumlararası müzakereler devam etmiştir. Bu çerçevede, 11 Kasım 2002’de Birinci Annan Planı ile başlayan süreç, 31 Mart 2004’te Beşinci Annan Planı’na evrilmiş; 24 Nisan 2004’te iki toplumda referanduma sunulan plan, KKTC’de %64,9 oranında kabul edilirken Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nde %74,8 oranında reddedilmiştir. Buna rağmen, 1 Mayıs 2004 tarihinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, tüm adayı temsilen Avrupa Birliği’ne tam üye olarak kabul edilmiştir (Kızılyürek, 2002; Altıner, 1996). Bu gelişmeler, Kıbrıs Türk basınının yönünü ulusal kimlik ve siyasal yapıların güçlenmesi doğrultusunda şekillendirmiş; özellikle KKTC’nin kuruluşu ile birlikte basın, yalnızca yerel değil, küresel ölçekte de daha etkin bir aktör haline gelmiştir. Referandum ve AB üyeliği gibi dönüm noktaları, gazeteciliğin hem ekonomik hem de siyasal yönlerini belirleyici hale getirmiştir.

Milli mücadele döneminde faaliyet gösteren Halkın Sesi, Zaman ve Bozkurt gazeteleri arasından sadece Halkın Sesi yayın hayatını günümüze kadar sürdürebilmiştir. Türkiye’nin 1974 müdahalesi sonrasında Türkiye’den gelen gazeteler Kıbrıs’ta dağıtılmaya başlanmış; bu durum, çeşitliliği artırsa da Kıbrıs Türk basınının özgün etkisini zayıflatan bir faktör olmuştur (Ünlü, 1982; Coşkun, 2015). 1975’te kurulan Kıbrıs Federe Devleti ile birlikte siyasi parti sayısı artmış ve bu doğrultuda birçok partiye bağlı gazeteler yayımlanmaya başlanmıştır. 1982 yılında Kıbrıs Postası gazetesi, ilk kez ofset tekniği ile renkli baskı gerçekleştirmiş; 2000’li yıllarda bu teknik, yerini rotatif baskıya bırakmıştır (Çelik, 2015). Bu dönemdeki teknolojik gelişmeler, basının hem görsel hem içerik açısından profesyonelleşmesine katkı sunmuştur. Ancak Türkiye kaynaklı gazetelerin etkisi, yerel basının özgürlüğünü zaman zaman sınırlandırmıştır.

Halkın Sesi, Zaman ve Bozkurt gazeteleri dışında, kısa süreli yayın hayatı olan bazı sendikal ve siyasi gazeteler de mevcuttur. Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası’nın yayımladığı Söz, Kıbrıs Türk İşçi Sendikaları Konfederasyonu’nun organı olan İşçi Postası, Yeni Devir, Barış, Yarın, Öncü, Ulus, Yön, Birlik, Kurtuluş, Demokratik Halk, Atılım ve Birleşik Kıbrıs gibi gazeteler bu dönemin örneklerindendir (Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği, 2012; Yalçın, 2003). Bu tablo, 1974 sonrası dönemde parti gazeteciliğinin Kıbrıs Türk basınında baskın olduğunu ortaya koymaktadır. Bu gazeteler, haber vermenin ötesine geçerek partilerin ideolojik söylemlerini yaygınlaştırmış ve toplumsal kutuplaşmayı derinleştiren bir rol oynamıştır.

1980’li yıllardan itibaren ise ekonomi gazeteciliği öne çıkmış; ekonomi, kalkınma, sermaye ve paylaşım gibi temalar gazete içeriklerinde yoğun biçimde işlenmeye başlanmıştır. Kıbrıs Türk Ticaret Odası tarafından yayımlanan Ekonomi gazetesi, sermaye çevrelerinin çıkarlarını savunan bir yayın politikası izlemiştir. 1979’daki çarşı kapama eylemleri, siyasi partiler ve onların yayın organları tarafından desteklenmiş; sadece Bozkurt gazetesi ile Halkçı Parti’nin yayın organı olan Halkçı gazetesi bu eylemlere mesafeli durmuştur (Kızılyürek, 2002; Yalçın, 2003). Bu dönem, basının ekonomik temalı habercilikle kapitalist sisteme entegrasyon sürecine paralel bir içerik üretmesine zemin hazırlamıştır.

1982–1992 yılları arasında faaliyet gösteren Kıbrıs Postası, 2001–2014 yılları arasında internet gazetesi olarak yayınını sürdürmüştür; 2014’ten itibaren ise günlük yayınlar arasında en yüksek tirajlı gazete haline gelmiştir (Yalçın, 2003; Coşkun, 2015). Bu gelişme, dijitalleşen dünyaya uyum sağlamada önemli bir başarı olarak görülmekte; Kıbrıs Türk basınının dijital medyada daha görünür olmasına katkı sunmaktadır.

Basın tarihinde öne çıkan bir diğer isim Asil Nadir olmuştur. Nadir, 1989–1994 yılları arasında Yeni Gün gazetesini, 1990 yılında ise daha önce 1951–1988 yılları arasında yayınlanan Bozkurt gazetesini yeniden çıkarmıştır (Yalçın, 2003). Bu gazeteler, genel olarak belirli siyasi görüşlerin sesi olmuş ve parti gazeteciliğinin etkisini sürdürmüştür.

1974 sonrası dönem, Kıbrıs Türk basınının modernleştiği, fakat birçok kısa ömürlü yayının da ortaya çıktığı bir süreçtir. Türkiye’den gelen gazeteler, isimlerinin sonuna “Kıbrıs” ifadesi eklenerek adada yayımlanmış ancak bu gazetelerin büyük kısmı uzun ömürlü olamamıştır. Günümüzde yalnızca Star Kıbrıs gazetesi yayın hayatına devam etmektedir (Çelik, 2015; Kızılyürek, 2002). Bu gelişmeler, geleneksel ve dijital medyanın birlikte dönüşüm geçirdiği bu süreçte, yerel gazeteciliğin bağımsızlık mücadelesi açısından hâlâ çeşitli zorluklarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

5. Kıbrıs Türk Basını Şekillendiren Faktörler

Bu çalışmada Kıbrıs Türk basınının tarihsel gelişimi ile günümüzdeki yönelimleri değerlendirilirken, basının oluşumunda belirleyici olan çeşitli dinamikler ön plana çıkmaktadır. Kıbrıs Rumlarının enosis doğrultusundaki politikaları ve buna karşılık Kıbrıs Türklerinin savunduğu taksim görüşü, her iki toplumun medyasını şekillendiren temel ideolojik zeminleri oluşturmuştur. Kıbrıs Rum basınının enosis eksenli ulusal dava yaklaşımı, Kıbrıs Türk basınında ise taksime dayalı milli dava söylemiyle karşılık bulmuş; bu durum gazetelerin içeriklerinde doğrudan yansımıştır (Ünlü, 1982). Dolayısıyla, bu dönem basınında öne çıkan en karakteristik unsur, Kıbrıs Türk toplumunun ulusal bilincini oluşturmayı hedefleyen söylem ve içeriklerdir. Basın, sadece bilgi aktaran bir mecra olmaktan çıkmış, aynı zamanda kolektif kimlik inşasında işlevsel bir araç haline gelmiştir.

1878–1914 yılları arasındaki süreç, Kıbrıs Adası’nın İngiltere’nin idaresine devredildiği ancak Osmanlı Devleti’nin hukuki varlığının sürdüğü bir dönem olarak, Kıbrıs Türk basını üzerinde belirgin etkiler bırakmıştır. Bu dönemde Osmanlı Türkçesiyle yayımlanan ve Kıbrıs Türk basınının ilk örneklerinden biri olan Ümid gazetesi, İngiliz yönetimini eleştiren yayınları nedeniyle Osmanlı Hariciyesi’nin müdahalesi sonucunda kapatılmıştır (Kızılyürek, 2002). Aynı dönemde Osmanlı’da etkin olan Jön Türk düşüncesi, Kıbrıs Türk aydınları üzerinde de etkili olmuş ve bu fikirler, Kıbrıs Türk basınına doğrudan yansımıştır. Böylece, basın yalnızca yerel konularla sınırlı kalmamış; aynı zamanda geniş çerçevede siyasal fikirlerin yaygınlaştırılmasında etkili bir araç haline gelmiştir.

Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nda aldığı yenilgi, Kıbrıs Türkleri arasında derin bir hayal kırıklığı yaratmışken, Türkiye’de Ulusal Kurtuluş Savaşı’nın zaferle sonuçlanması ve Cumhuriyet’in ilanı adadaki Türk toplumu için bir umut kaynağı olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye’deki inkılaplar ve Atatürk’ün reformist yaklaşımı, Kıbrıs Türk basınında geniş yankı bulmuştur. İngiliz yönetimi ise bu etkinin yayılmasını engellemek için İslamcı akımları teşvik etmiştir (Yalçın, 2003). Bu dönemde basın, inkılapçı fikirleri destekleyen yayınlar yaparak, toplumun modernleşme sürecinde yönlendirici rol üstlenmiştir. Aynı zamanda, basının halkı aydınlatma ve birlik oluşturma misyonu da güçlenmiştir.

1958 yılında Bozkurt gazetesinde yayımlanan ve Bağdat Paktı çerçevesinde İngilizlerin taksimi kabul ettiğine dair bir haber, Kıbrıs Türk halkının kitlesel bir şekilde sokağa dökülmesine neden olmuştur. 1878–1930 arası dönemde ise, Müslüman İngiliz vatandaşlığına dayanan Evkafçılar ve Türk milliyetçiliğini savunan Halkçılar olmak üzere iki ana politik hattın varlığı dikkat çekmiştir (Çelik, 2015). Bu dönemde basın, sadece bilgi veren bir araç değil, aynı zamanda toplumsal tepkilerin ve siyasal

eğilimlerin şekillenmesinde aktif bir aktör olmuştur. Basının bu yönü, toplumsal mobilizasyonun ve siyasal bilincin oluşmasında etkili bir katalizör işlevi görmüştür.

Kıbrıs Türk basınının gerek Osmanlı döneminde gerekse İngiltere'nin ilhakiyla başlayan süreçte, enosis politikalarına karşı duruşu ve Türk toplumunun çıkarlarını savunan yayın çizgisi, zamanla "dava gazeteciliği" anlayışına evrilmiştir. Özellikle 1958 sonrası gazetelerde bu yaklaşım belirginleşmiştir. Dava gazeteciliğinin temel eksenini milli davadır. Bu, Kıbrıslı Türklerin kendi ulusal kimlikleriyle ayrı ve bağımsız bir varlık olarak tanınması talebine dayanmaktadır (Kızılyürek, 2002). Bu yaklaşım, gazeteciliği yalnızca bilgilendirme değil, aynı zamanda toplumu yönlendirme ve ideolojik olarak şekillendirme işleviyle donatmıştır. Bu bağlamda dava gazeteciliği, Kıbrıs Türk basınının hem karakteristik hem de ideolojik bir refleksi haline gelmiştir.

Kıbrıs Türk basını, siyasal gelişmelere paralel olarak şekillenmiş; Kıbrıs Rum basınına karşı pozisyon almış ve enosis politikalarına karşı milli dava söylemini merkeze almıştır. 1930'lara gelindiğinde ise, basının toplumsal etkisi artmış ve daha geniş kitlelere hitap eder hale gelmiştir. Bu gelişmelerle birlikte basın, yalnızca siyasal olayların bir yansıması olmaktan çıkıp kamuoyu oluşturan, gündem belirleyen bir güç konumuna gelmiştir (Çelik, 2015). Böylece Kıbrıs Türk basını, kitlesel medya kimliği kazanarak haber üretimi dışında toplumsal yapının şekillenmesinde de rol oynamıştır. Özellikle kamuoyunun yönlendirilmesinde ve kolektif bilinç oluşumunda etkin bir pozisyona yerleşmiştir.

1974 yılında Türkiye'nin adaya müdahalesiyle başlayan yeni dönemde, Kıbrıs Türk basınının temel niteliklerinde önemli bir değişiklik yaşanmamıştır. 1975–2012 yılları arasında yayımlanan 46 gazetenin 21'i doğrudan siyasi partiler, sendikalar, dernekler veya çeşitli kuruluşlar tarafından çıkarılmıştır. Bu durum, basının dava gazeteciliği ekseninde siyasi angajmanını sürdürdüğünü göstermektedir. Bununla birlikte, bu tarz yayın anlayışı, basının tarafsızlık, nesnellik ve dengelilik ilkelerine zarar vererek gazeteciliğin evrensel etik standartlarından sapmasına neden olmuştur (Yalçın, 2003; Demiryürek, 2000). Dolayısıyla, bu dönemdeki basın ortamı, daha çok politik pozisyonların ses bulduğu bir mecra haline gelmiş ve gazeteciliğin bağımsızlık ilkesi ciddi şekilde sorgulanır olmuştur.,

6. Kıbrıs Türk Basını ve Ekonomi Politik Dinamikler

Ekonomi politik yaklaşım, kitle iletişim araçlarının içeriklerinin ideolojik yönlerini ele alsa da, bu içeriklerin üreticilerinin kim olduğu ve bu araçların mülkiyet yapısı en temel tartışma eksenini oluşturmaktadır. Bu nedenle, medya organlarının sahiplik ilişkileri, yalnızca teknik ya da ticari bir mesele değil, doğrudan iktidar yapılarıyla bağlantılı bir unsur olarak değerlendirilir. Ekonomi politik çerçeve, basın işletmelerinin daha geniş siyasi ve ekonomik sistemlerle olan bağlarını çözümlemeyi hedefler ve bu bağlamda medya üretim sürecinin arka planındaki güç ilişkilerine odaklanır (Yaylagül, 2019). Bu perspektif, Kıbrıs Türk basınının sosyal dokusunu anlamada oldukça işlevseldir; çünkü burada yalnızca içerikler değil, içeriklerin oluşum sürecinde etkili olan yapısal ilişkiler ön plana çıkmaktadır. Medya organlarının ekonomik ve siyasal güçlerle kurduğu ilişkiler, Kıbrıs Türk basınının şekillenmesinde temel belirleyicilerden biri olmuştur.

1878-1914 yıllarını kapsayan dönemde, Kıbrıs'ta yayımlanan Türkçe gazetelerin Osmanlı İmparatorluğu'nun hem desteğini hem de baskılarını deneyimlediği görülür. Bu dönemde çıkarılan gazeteler, zaman zaman maddi destek alırken, kimi durumlarda sansür ve kapatma uygulamalarıyla karşılaşmıştır. Ümid gazetesi bu bağlamda öne çıkan örneklerden biridir; Osmanlı Hariciye Nezaret'i'nin

girişimiyle kapatılmış ve böylece Kıbrıs Türklerinin Osmanlı Türkçesiyle yayımladıkları ilk gazetelerden biri olarak kısa ömürlü bir yayın hayatı olmuştur (Yalçın, 2003). Bu gelişmeler, dönemin basın organlarının iktidarla yaşadığı gerilimleri yansıttığı gibi, aynı zamanda basın özgürlüğü kavramının o yıllarda ne derece sınırlı olduğunu da ortaya koymaktadır.

1914-1960 döneminde ise, adanın İngilizler tarafından ilhak edilmesiyle birlikte, hem Kıbrıs Türk hem de Kıbrıs Rum basını yeni bir baskı rejimiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde basın, yalnızca yerel yönetimle değil, aynı zamanda uluslararası çıkar çatışmalarının da etkisinde kalmıştır. Osmanlı-İngiltere hattında başlayan, daha sonra Türkiye ve Yunanistan arasındaki diplomatik gerilime dönüşen süreç, Kıbrıs medyası üzerinde doğrudan etkili olmuştur (Çelik, 2015). Kıbrıs Türk basını bu dönemde yalnızca yerel haberleri değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası gelişmeleri de dikkate alarak pozisyon almak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla, bu süreçte gazetecilik faaliyetleri, hem sömürge yönetiminin kontrol arzusuyla hem de iki toplum arasındaki siyasi ayrışmalarla biçimlenmiştir.

1974'te Türkiye'nin askeri müdahalesiyle birlikte adada ortaya çıkan yeni siyasi ortam, basında da belirgin bir kırılmaya yol açmıştır. Bu süreçte, medya organlarının büyük bölümü, açık bir şekilde belirli siyasi görüşlerin propagandasını yapan araçlara dönüşmüş ve partizan habercilik yaygınlık kazanmıştır. Bu dönemin gazetecilik pratiklerinde yanlı içerikler, toplumun seferber edilmesi ve olağanüstü koşullar altında "varoluş mücadelesi" çerçevesinde yapılan yayınlar öne çıkmıştır (Yalçın, 2003). Böylece, basın bir kamu hizmeti olmaktan çıkarak siyasi kampanyaların bir uzantısı haline gelmiştir. Bu durum, medyanın tarafsızlık ve nesnellik gibi temel ilkelerinden sapmasına ve kamuoyu oluşturma işlevinin sekteye uğramasına neden olmuştur.

1950'li yıllardan itibaren araçsalci ekonomi politik yapının yanı sıra kurumsalcı ekonomi politik eğilimler de Kıbrıs Türk basınında kendini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde toplumun önde gelen siyasi ve ekonomik figürleri tarafından çıkarılan gazeteler, yalnızca siyasi propaganda aracı değil, aynı zamanda ekonomik çıkar ilişkilerinin de yansıtıcısı haline gelmiştir. 1980'li yıllardan itibaren ise, siyasi partilere yakın yayıncılığın yerini, iş dünyasından aktörlerin medya sahipliğine geçmesi belirgin hale gelmiştir (Çelik, 2015). Bu geçişle birlikte, basın yalnızca siyasi değil, aynı zamanda ekonomik çıkar gruplarının etkisinde şekillenen bir yapıya bürünmüştür. Böylece, gazeteler kamu yararı yerine özel çıkarları önceleyen bir yayın politikası izlemeye başlamış; bu da gazeteciliğin toplumsal sorumluluk ilkesini zayıflatmıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde ise, ekonomi politik yapı daha da karmaşık bir hâl almış ve medya üzerindeki etkiler hem aktif hem de pasif biçimlerde görülmeye başlamıştır. Aktif etkiler; gazetelerin sahiplik yapısının, haber politikalarını doğrudan yönlendirmesi şeklinde kendini gösterirken, pasif etkiler; mali kaynakların yetersizliği nedeniyle reklam ve ilanlara olan bağımlılığın artmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu bağımlılık, gazetelerin yayın politikalarını ve içerik kalitesini ciddi şekilde etkilemiştir (Yalçın, 2003). Bu dönemde ekonomik baskılar, gazetecilik pratiğinin sürdürülebilirliğini tehdit etmiş ve basın özgürlüğü, finansal bağımlılık üzerinden sınırlanmıştır.

Günümüzde ise, küresel ekonomi politik gelişmelerin yanı sıra dijitalleşme süreci, medya ortamını önemli ölçüde dönüştürmüştür. İnternet gazeteciliğinin yükselişi, geleneksel basın üzerinde ciddi bir rekabet baskısı oluşturmuş; küçük ölçekli ve mali yapısı zayıf gazeteler bu gelişmelere ayak uydurmakta zorlanmıştır. Medyada sahiplik yoğunlaşmasının artması, bağımsız yayıncılığın önünde ciddi bir engel oluştururken; aynı zamanda alternatif habercilik olanaklarını da daraltmıştır (Hançer,

2006). Bu yapısal dönüşüm, Kıbrıs Türk basınında çeşitliliğin azalmasına ve medya organlarının, geniş halk kesimlerini temsil etmekte zorlanmasına neden olmuştur.

Sonuç

Bu araştırma, Kıbrıs Türk basınının tarihsel gelişim süreci ile günümüzdeki yapısal dinamiklerini ekonomi politik perspektif içinde inceleyerek, araştırma sorularına yanıtlar bulmaya çalışmıştır. Çalışmanın araştırma sorularından birisi olan “KKTC yazılı basını günümüzde nasıl bir mülkiyet yapısına sahiptir?” sorusuna karşılık, bulgular üç ana sahiplik modelini ortaya koymuştur: ideolojik çizgide yayın yapan gazeteler, siyasi partilere ait gazeteler ve holding ya da aile şirketlerine bağlı gazeteler (Yaylagül, 2019, s. 137; Mosco, 2009, s. 24). Bir diğer soru olan “Bu sahiplik yapısı medya içeriklerini nasıl etkilemektedir?” sorusuna ise, bu yapının içerik üretiminde bağımsızlığı sınırladığı, yayın politikalarını ideolojik ve ekonomik çıkarlara göre şekillendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, literatürde medya sahipliğinin içerik üzerindeki belirleyici etkisine işaret eden uluslararası çalışmalarla da örtüşmektedir (Croteau & Hoynes, 2014, s. 152; Herman & Chomsky, 2012, s. 73-106). Araştırma, böylece KKTC yazılı basınının mevcut yapısal sorunlarını tanımlayarak medya özgürlüğü tartışmalarına somut katkı sunmaktadır.

Elde edilen bulgular, Kıbrıs Türk basınının tarihsel olarak siyasal gelişmelerin etkisi altında biçimlendiğini göstermektedir. Enosis ve taksim politikaları arasındaki ideolojik gerilim, uzun yıllar boyunca gazetelerin yayın çizgisini belirlemiş; 2000’li yıllarla birlikte ise barış gazeteciliği anlayışı, sınırlı da olsa, gazetecilik pratiğine yansımıştır (Lynch, 2014, s. 50; Shinar, 2007, s. 3). Ancak güncel literatürde de vurgulandığı gibi (Hanitzsch et al., 2019, s. 12), ekonomik bağımlılıklar ve siyasi baskılar, bu olumlu gelişmelerin kalıcı hale gelmesini engellemektedir. Bu durum, medya çoğulculuğunun yalnızca söylem düzeyinde kalmasına yol açmakta, yapısal düzeyde değişim ihtiyacını ortaya koymaktadır. Araştırmanın bu tespiti, KKTC’de medya reformu ve bağımsız gazetecilik modelleri üzerine yapılacak çalışmalara yön verici niteliktedir.

Araştırma sonuçları, Kıbrıs Türk basınında üç temel gazetecilik anlayışının hâkim olduğunu ortaya koymuştur: dava gazeteciliği, propagandist gazetecilik ve barış gazeteciliği. Dava gazeteciliği, milli davayı destekleme amacıyla ideolojik içerik üretirken; propagandist gazetecilik, siyasi veya ekonomik çıkar gruplarının söylemini meşrulaştırmaktadır. Barış gazeteciliği ise çatışmaları çözüm odaklı, yapıcı ve tarafsız bir dil ile ele almayı hedeflemektedir (Galtung, 1998, s. 2). Bulgular, toplumsal kutuplaşmayı artıran partizan yayıncılık yerine, barış gazeteciliği yaklaşımının güçlendirilmesinin, KKTC medya ortamının demokratikleşmesi açısından kritik olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, literatüre üç açıdan katkı sağlamaktadır. İlk olarak, KKTC yazılı basınındaki sahiplik modellerini sistematik biçimde sınıflandırarak, medya-iktidar-sermaye ilişkilerine dair ampirik veri sunmaktadır. İkinci olarak, ekonomi politik kuram ve propaganda modeli çerçevesinde elde edilen bulgular, medya sahipliğinin içerik üzerindeki etkilerini KKTC bağlamında ortaya koyarak uluslararası medya çalışmaları literatürüne yeni bir örnek kazandırmaktadır. Üçüncü olarak ise, barış gazeteciliğinin potansiyeline dikkat çekerek, medya politikaları alanında uygulanabilir öneriler geliştirmektedir. Öneriler arasında, medya sahipliğinde şeffaflığın artırılması, reklam gelirlerinin tekelleşmeyi önleyecek biçimde düzenlenmesi ve gazetecilik meslek ilkelerinin bağımsız denetim organlarınca güvence altına

alınması yer almaktadır (McChesney, 2015, s. 89; UNESCO, 2022). Bu önerilerin uygulanması, KKTC basınında hem içerik çeşitliliğini hem de basın özgürlüğünü güçlendirmeye katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Alver, F. (2011). Basında siyasal liderlerin ve köşe yazarlarının sosyal haklara ilişkin iletilerinin analizi. *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu*, 289. Petrol-İş Yayınları.
- Altınar, A. (1996). *Kıbrıs'ta basın tarihi*. Kıbrıs Türk Kültür Yayınları.
- Altıntaş, E. (2011). *Kıbrıs Türk basın tarihi*. Derin Yayınları.
- Bennett, T. (2009). *Culture and the media*. Routledge.
- Bilge, A. S. (2008). *Le conflit de Chypre et les Chypriotes Turcs*. Ajans Türk.
- Chomsky, N., & Herman, E. S. (2012). *Rızanın imalatı: Kitle medyasının ekonomi politiği* (Çev. Ş. Alpagut). BGST Yayınları.
- Coşkun, Y. (2015). *Osmanlı basını ve siyasal düzen*. Bilge Yayınları.
- Croteau, D., & Hoynes, W. (2014). *Media/society: Industries, images, and audiences* (5. bs.). SAGE Publications.
- Curran, J. (2002). *Media and power*. Routledge.
- Çelik, M. (2015). *Osmanlı Devleti'nde basın denetimi*. Yöntem Yayınları.
- Demiryürek, M. (2000). Kıbrıs'ta Osmanlı ve basın politikaları. *Yakın Dönem Türk Araştırmaları*, 4(1), 45–55.
- Gadimov, S. (2015). Medya özgürlüğü: Hukuki ve siyasi boyut. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (40), 215–230.
- Galtung, J. (1998). High road, low road: Charting the course for peace journalism. *Track Two*, 7(4), 2–5.
- Garnham, N. (1990). *Capitalism and communication: Global culture and the economics of information*. Sage Publications.
- Gazioğlu, A. (1990). *Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk göçü (1878–1938)*. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Giritli, A. (2011). *Basın tarihi ve sansür*. Alfa Yayınları.
- Güney, A. (2006). Europeanization of foreign policy and candidate countries: A comparative study of Turkey and Central and Eastern European countries. *Political Science Quarterly*, 121(1), 87–110.
- Hançer, S. (2006). *Kıbrıs Türk basınında ekonomi politik yaklaşım ve medya sahipliği*. Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Hanitzsch, T., Van Dalen, A., & Steindl, N. (2019). Caught in the nexus: A comparative and longitudinal analysis of public trust in the press. *The International Journal of Press/Politics*, 24(1), 3–23. <https://doi.org/10.1177/1940161218811981>

- Høyer, S., & Pöttker, H. (2005). *Diffusion of the news paradigm 1850–2000*. Göteborg University Press.
- Kıbrıs Gazeteciler Birliği. (2012). *Kıbrıs basın tarihi raporu*. Lefkoşa.
- Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği. (2012). *Kıbrıs basın tarihi raporu*. Lefkoşa.
- Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği. (2012). *Kıbrıs'ta Türk basınının tarihsel gelişimi*. KTGB Yayınları.
- Kıbrıs Türk Gazeteciliği Derneği. (2003). *Kıbrıs'ta Türk basınının tarihsel gelişimi*. Lefkoşa.
- Kızılyürek, N. (1993). *Cyprus: The search for a solution*. Galeri Kültür.
- Kızılyürek, N. (2002). *Milliyetçilik kısılcığında Kıbrıs*. İletişim Yayınları.
- Laughey, D. (2010). *Key themes in media theory*. McGraw-Hill Education.
- Lynch, J. (2014). *A global standard for reporting conflict*. Routledge.
- McChesney, R. W. (2015). *Rich media, poor democracy: Communication politics in dubious times* (New Press ed.). The New Press.
- Mosco, V. (2009). *The political economy of communication* (2. bs.). SAGE Publications.
- Murdock, G., & Golding, P. (2005). Culture, communications and political economy. In J. Curran & M. Gurevitch (Eds.), *Mass media and society* (ss. 60–83). Hodder Arnold.
- Özertem, H. S. (2020). Doğu Akdeniz'de enerji, güvenlik ve diplomasi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17(66), 35–52.
- Schiller, H. I. (1991). *Culture, Inc.: The corporate takeover of public expression*. Oxford University Press.
- Shinar, D. (2007). Epilogue: Peace journalism – The state of the art. *Conflict & Communication Online*, 6(1), 1–9.
- Smythe, D. W. (1977). Communications: Blindspot of Western Marxism. *Canadian Journal of Political and Social Theory*, 1(3), 1–27.
- Sonyel, S. R. (1995). *Kıbrıs sorunu ve Türk-İngiliz ilişkileri (1918–1925)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Stergiou, A. (2020). *Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Historical and strategic perspectives*. Hellenic Foundation for European and Foreign Policy.
- Stergiou, A. (2020). The Cyprus issue and its historical background. In J. Varnava (Ed.), *Cyprus and the politics of memory: History, community and conflict* (ss. 149–165). Routledge.
- Şimşek, Y. (2012). *Kıbrıs siyasi tarihi*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- UNESCO. (2022). *World trends in freedom of expression and media development: Global report 2021/2022*. UNESCO Publishing.
- Ünlü, C. (1982). *Kıbrıs'ta basın olayı (1878–1981)*. Tan Yayınları.
- Ünlü, C. (1982). *Osmanlı döneminde Kıbrıs basını*. Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları.
- Yalçın, T. (2003). *Osmanlı dünyasında gazetecilik*. Uludağ Yayınları.

Yaylagül, L. (2019). *Medya ve toplum: Kuramlar, yaklaşımlar*. Dipnot Yayınları.

Yaylagül, L. (2019). Eleştirel ekonomi politik perspektiften devlet ve medya ilişkisi. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 134–152.